

Shepeliuk, V. A., & Burkova, L. A. (2021). Oblik potochnykh vyplat pratsivnykam: protyrichchia u natsionalnomu i mizhnarodnomu standartakh [Accounting for current payments to employees: contradictions in national and international standards]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, 2, 53–62.
<https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-62-53-62>
Skliaruk, I. P., & Polishchuk, M. V. (2023). Osoblyvosti orhanizatsii obliku rozrakhunkiv z oplaty pratsi v suchasnykh umovakh [Features of the organization of

accounting for payroll calculations in modern conditions]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 47.
<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-50>
Skorniakova, Yu. B., & Lapshunkova, O. V. (2023). Orhanizatsiia obliku rozrakhunkiv z personalom shchodo oplaty pratsi [Organization of accounting for settlements with personnel regarding wages]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 56.
<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-25>

УДК 338.43+336.77+631+330.15

JEL: F29; G21; O14; Q18

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-9-297-309>

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗЕРНОВОГО ВИРОБНИЦТВА В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ: СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ДО МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

©2025 КОВАЛЬ В. В., САВЕНКО І. І., ГОНТАРУК Я. В., МЕТІЛЬ Т. К., ДРОЗДОВА В. А., АСАУЛЕНКО Н. В.

УДК 338.43+336.77+631+330.15

JEL: F29; G21; O14; Q18

Коваль В. В., Савенко І. І., Гонтарук Я. В., Метіль Т. К., Дроздова В. А., Асауленко Н. В.

Фінансово-кредитне забезпечення зернового виробництва в аграрних підприємствах: стратегічні підходи до мінімізації ризиків та забезпечення продовольчої безпеки

У статті розглядається проблема оптимізації фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств зернового напрямку в умовах нестабільності світових ринків та зростання геополітичних ризиків. Акцентується увага на критичному значенні зернового виробництва для продовольчої безпеки. Визначено, що висока залежність від зовнішніх факторів створює значні ризики для фінансової стійкості аграрних підприємств. Метою статті є визначення та обґрунтування стратегічних підходів до оптимізації фінансово-кредитного забезпечення, спрямованих на мінімізацію ризиків та забезпечення продовольчої безпеки, а також розробка практичних рекомендацій для підвищення ефективності використання кредитних ресурсів та зміцнення фінансової стійкості підприємств у сучасних умовах господарювання. Проведено аналіз останніх досліджень та публікацій, що стосуються управління підприємствами зернового напрямку, підкреслено недостатнє висвітлення окремих аспектів проблематики. Виявлено, що аграрний сектор залишається важливим фактором підтримки зростання національної економіки, проте потребує розширення переробки сировини, розвитку виробництва органічних продуктів та задоволення внутрішнього попиту. Розглянуто вплив макроекономічних, галузевих, державних і внутрішніх факторів на фінансову стійкість підприємств. На основі проведеного аналізу розроблено стратегічні підходи до оптимізації фінансово-кредитного забезпечення, спрямовані на мінімізацію ризиків та забезпечення продовольчої безпеки. Запропоновано практичні рекомендації для аграрних підприємств щодо впровадження ефективних стратегій управління фінансами та залучення кредитних ресурсів. Загальний підхід до оптимізації фінансово-кредитного забезпечення враховує як внутрішні, так і зовнішні фактори, що є ключовим для сталого розвитку аграрного сектора та забезпечення продовольчої безпеки. Впровадження запропонованих стратегій дозволить аграрним підприємствам досягти сталого розвитку, мінімізувати ризики, підвищити конкурентоспроможність і забезпечити стабільне виробництво зерна.

Ключові слова: стратегічне управління, фінансово-кредитне забезпечення аграрних підприємств зернового ринку, безпека, стратегія, розвиток, оптимізація.

Табл.: 4. Бібл.: 17.

Коваль Віктор Васильович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри управління підприємницькою та туристичною діяльністю, Ізмаїльський державний гуманітарний університет (вул. Репіна, 12, Ізмаїл, 68601, Україна)

E-mail: victor-koval@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2562-4373>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/B-8479-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57209296120>

Савенко Ігор Іванович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту і логістики, Одеський національний технологічний університет (вул. Канатна, 112, Одеса, 65039, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7901-6360>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57204906956>

Гонтарук Ярослав Вікторович – кандидат економічних наук, доцент кафедри аграрного менеджменту та маркетингу, Вінницький національний аграрний університет (вул. Сонячна, 3, Вінниця, 21008, Україна)

E-mail: e050122015@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7616-9422>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/L-8111-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57217824874>

Метіль Тетяна Костянтинівна – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри управління підприємницькою та туристичною діяльністю, Ізмаїльський державний гуманітарний університет (вул. Рєпіна, 12, Ізмаїл, 68601, Україна)

E-mail: tatanametil@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4553-4343>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/52995719>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210840122>

Дроздова Валерія Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту і логістики, Одеський національний технологічний університет (вул. Канатна, 112, Одеса, 65039, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3143-1869>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/GZA-9287-2022>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210600311>

Асауленко Наталя Валеріанівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту і логістики, Одеський національний технологічний університет (вул. Канатна, 112, Одеса, 65039, Україна)

E-mail: e050122015@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7057-4614>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/GZA-7391-2022>

UDC 338.43+336.77+631+330.15

JEL: F29; G21; O14; Q18

Koval V. V., Savenko I. I., Hontaruk Ya. V., Metil T. K., Drozdova V. A., Asaulenko N. V. Financial and Credit Support for Grain Production in Agrarian Enterprises: Strategic Approaches to Risk Minimization and Ensuring Food Security

The article examines the issue of optimizing financial and credit support for grain-oriented agrarian enterprises amid global market instability and rising geopolitical risks. Attention is focused on the critical importance of grain production for food security. It is noted that high dependence on external factors poses significant risks to the financial stability of agrarian enterprises. The aim of the article is to identify and substantiate strategic approaches to optimizing financial and credit support, aimed at minimizing risks and ensuring food security, as well as to develop practical recommendations for enhancing the efficiency of credit resource use and strengthening the financial stability of enterprises in current economic conditions. An analysis of the latest research and publications on the management of grain-oriented enterprises has been conducted, underscoring the inadequate coverage of certain aspects of the issue. It is found that the agrarian sector remains an important factor in supporting national economic growth; however, it requires expansion in raw material processing, development of organic product production, and meeting domestic demand. The influence of macroeconomic, sectoral, governmental, and internal factors on the financial stability of enterprises has been examined. Based on this analysis, strategic approaches have been developed to optimize financial and credit support, aimed at minimizing risks and ensuring food security. Practical recommendations have been proposed for agrarian enterprises on introducing efficient financial management strategies and attracting credit resources. The overall approach to optimizing financial and credit support takes into account both internal and external factors, which is crucial for the sustainable development of the agrarian sector and for ensuring food security. The implementation of the proposed strategies will allow agrarian enterprises to achieve sustainable development, minimize risks, enhance competitiveness, and ensure stable grain production.

Keywords: strategic management, financial and credit support for agrarian enterprises in the grain market, security, strategy, development, optimization.

Tabl.: 4. **Bibl.:** 17.

Koval Viktor V. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Professor of the Department of Business and Tourism Management, Izmail State Humanitarian University (12 Riepina Str., Izmail, 68601, Ukraine)

E-mail: victor-koval@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2562-4373>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/B-8479-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57209296120>

Savenko Ihor I. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Professor of the Department of Management and Logistics, Odesa National University of Technology (112 Kanatna Str., Odesa, 65039, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/https://orcid.org/0000-0001-7901-6360>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57204906956>

Hontaruk Yaroslav V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor of the Department of Agricultural Management and Marketing, Vinnytsia National Agrarian University (3 Soniachna Str., Vinnytsia, 21008, Ukraine)

E-mail: e050122015@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7616-9422>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/L-8111-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57217824874>

Metil Tetyana K. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Head of the Department of Business and Tourism Management, Izmail State Humanitarian University (12 Riepina Str., Izmail, 68601, Ukraine)

E-mail: tatanametil@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4553-4343>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/52995719>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210840122>

Drozdova Valeriia A. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and Logistics, Odesa National University of Technology (112 Kanatna Str., Odesa, 65039, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3143-1869>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/GZA-9287-2022>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57210600311>

Asaulenko Natalia V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and Logistics, Odesa National University of Technology (112 Kanatna Str., Odesa, 65039, Ukraine)

E-mail: e050122015@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7057-4614>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/GZA-7391-2022>

В умовах нестабільності світових ринків та зростання геополітичних ризиків оптимізація фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств, що спеціалізуються на зерновому виробництві, набуває критичного значення для забезпечення продовольчої безпеки як на національному, так і на глобальному рівнях. Зернове виробництво є ключовим сектором аграрної економіки, що забезпечує базові потреби населення в продуктах харчування та має значний експортний потенціал.

Проте висока залежність від зовнішніх факторів, таких як коливання цін на сировину, зміни клімату та політична нестабільність, створює значні ризики для фінансової стійкості аграрних підприємств. У цьому контексті стратегічне управління фінансово-кредитним забезпеченням стає невід'ємною частиною успішного функціонування аграрних підприємств зернового напрямку. Це дозволяє не лише мінімізувати ризики, але й суттєво підвищити конкурентоспроможність, забезпечуючи стабільність виробництва зерна.

Незважаючи на те, що аграрний сектор України залишається важливим фактором підтримки зростання національної економіки, він потребує вдосконалення, зокрема розширення переробки сировини, розвитку виробництва органічних та екологічних продуктів, а також задоволення внутрішнього попиту.

Згідно з дослідженнями, аграрний сектор економіки, попри кризові явища, демонструє щорічне збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. Ключовими напрямками розвитку агропромислового комплексу України є розширення переробки сировини для створення продукції з високою доданою вартістю, розвиток виробництва органічних та екологічних продуктів, а також задоволення внутрішнього попиту.

В умовах воєнного стану питання продовольчої безпеки України набуло критичного значення. Аграрні підприємства відіграють ключову роль у забезпеченні сталості виробництва сільськогосподарської продукції. Дослідження показують, що формування ринкової системи господарювання в Україні нерозривно пов'язане з підвищенням підприємницької активності в усіх сферах економіки. Розвиток глибокої переробки зернових культур дозволить не лише підвищити конкурентоспроможність аграрних підприємств, але й забезпечити споживачів якісною продукцією за доступними цінами. Таким чином, доцільним є виокремлення ключових стратегічних підходів до оптимізації фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств зернового напрямку, з акцентом на мінімізацію ризиків та забезпечення продовольчої безпеки.

Вагомий внесок у визначення основ управління підприємствами зернового напрямку присвячено працям: Коваль В., Вдовенко Н., Зось-Кіор М. [1], Гонтарук Я. В., Ревков О. А., Заяць І. О. [2], Фурман І. В. [3], Мазур К. В., Сімоник Л. С. [4], Фурман І. В., Дмитрик В. О. [5], Підвальна О. Г., Колесник Т. В. [7], Ревков О. А. [9], Пронько Л. М., Рєвкова А. В., Затайдух К. Ю. [12], Коломієць Т. В., Фурдик О. А. [13] та ін. Проте, звертаючи увагу на багатогранність зазначеної проблематики, вважаємо, що в сучасній науковій літературі ці аспекти є недостатньо висвітленими та залишаються актуальними.

Згідно з дослідженнями авторів роботи [1], аграрний сектор економіки, незважаючи на кризові явища, залишається важливим фактором підтримки зростання національної економіки, демонструючи щорічне збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції.

Водночас ключовими напрямками розвитку агропромислового комплексу України є розширення переробки сировини для створення продукції з високою доданою вартістю, розвиток виробництва органічних та екологічних продуктів, а також задоволення внутрішнього попиту [2].

Необхідно враховувати, що застарілість технологій та обладнання елеваторів не забезпечують належного контролю якості зерна, тоді як сучасні технологічні елеватори дозволяють контролювати якість на кожному етапі – від завантаження до вивантаження [3].

Дослідження Мазур К. В. і Сімоник Л. С. показують, що формування ринкової системи господарювання в Україні нерозривно пов'язано із підвищенням підприємницької активності в усіх сферах економіки [4, с. 726].

Фурман І. В., Дмитрик В. О. зауважують, що в умовах воєнного стану питання продовольчої безпеки України набуло критичного значення. Також дослідники підкреслюють, що аграрні підприємства забезпечують сталість у виробництві сільськогосподарської продукції країни [5]. На думку І. В. Фурман, покращення інвестиційно-інноваційної діяльності в аграрному секторі вимагає вдосконалення існуючих механізмів залучення інвестицій [8].

Автори роботи [6] зазначають, що розвиток глибокої переробки зернових культур дозволить не лише підвищити конкурентоспроможність аграрних підприємств, але й забезпечити споживачів якісною продукцією за доступними цінами та зміцнити продовольчу безпеку сільських територій.

Для розвитку необхідним є впровадження інновацій в маркетингу агропромислових підприємств, спрямованих на створення крафтових виробництв та виробництва біопалива [7].

В умовах нестабільності світових ринків та зростання геополітичних ризиків оптимізація фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств зернового напрямку набуває критичного значення для забезпечення продовольчої безпеки як на національному, так і на глобальному рівнях. Зернове виробництво є ключовим сектором аграрної економіки, що забезпечує базові потреби населення в продуктах харчування та має значний експортний потенціал. Однак висока залежність від зовнішніх факторів, таких як коливання цін на сировину, зміни клімату та політична нестабільність, створює значні ризики для фінансової стійкості аграрних підприємств.

У цьому контексті стратегічне управління фінансово-кредитним забезпеченням стає невід'ємною частиною успішного функціонування аграрних підприємств зернового напрямку. Доцільним є виокремлення ключових стратегічних підходів до оптимізації фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств зернового напрямку, з акцентом на мінімізацію ризиків та забезпечення продовольчої безпеки.

Мета дослідження – визначити та обґрунтувати стратегічні підходи до оптимізації фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств зернового напрямку, спрямовані на мінімізацію ризиків та забезпечення продовольчої безпеки; розробити практичні рекомендації для підвищення ефективності використання кредитних ресурсів та зміцнення фінансової стійкості підприємств.

У статті для дослідження оптимізації фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств зернового напрямку використовувалися такі *матеріали та методи*. Основним матеріалом послужили наукові публікації та дослідження, присвячені управлінню підприємствами зернового напрямку, фінансово-кредитному забезпеченню аграрного сектора та питанням продовольчої безпеки. Зокрема, були проаналізовані праці провідних дослідників, таких як Вдовенко Н. М., Ревков О. А., Фурман І. В., Підвальна О. Г., Міхно І. С., Пронько Л. М., що дало змогу охопити широкий спектр наукових поглядів на зазначену проблематику.

Додатково у процесі дослідження були використані статистичні дані та актуальна інформація, що відображає сучасний стан фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств в Україні. Це дозволило отримати об'єктивну картину поточних викликів та проблем, з якими стикаються аграрії. Важливим джерелом інформації стали також дані про макроекономічні, галузеві, державні та внутрішні фактори, які суттєво впливають на фінансову стійкість аграрних підприємств зернового

напрямку. Ця інформація дозволила глибоко проаналізувати багатогранність впливів на діяльність підприємств.

Для досягнення поставленої мети було застосовано *комплекс наукових методів*. Методи аналізу та синтезу використовувалися для визначення суті проблеми, її зв'язку з важливими науковими та практичними завданнями, а також для узагальнення результатів проведених досліджень. Системний підхід дозволив розглядати фінансово-кредитне забезпечення як цілісну систему, що включає взаємопов'язані макроекономічні, галузеві, державні та внутрішні фактори. Порівняльний аналіз сприяв зіставленню існуючих підходів до управління фінансово-кредитним забезпеченням та виявленню недостатньо висвітлених аспектів проблематики в сучасній науковій літературі.

Ефективне використання кредитних ресурсів, оптимізація фінансових потоків та мінімізація ризиків дозволяють підприємствам забезпечити стабільність виробництва, підвищити конкурентоспроможність та зміцнити продовольчу безпеку. Для забезпечення стабільного розвитку переробної сфери агропромислового комплексу, підвищення її конкурентоспроможності та гарантування продовольчої безпеки необхідно застосовувати комплекс механізмів регулювання [9]. Попередні дослідження показали, що логістичне управління запасами зерна в сільськогосподарських підприємствах має базуватися на відповідній стратегії, яка є економічно вигідною для цих підприємств [10–12].

У *табл. 1* відображено ключові аспекти, що визначають доступність та ефективність фінансових ресурсів для аграрного сектора. Одним із головних викликів є обмежений доступ до кредитів, що зумовлено високими ризиками сільськогосподарського виробництва та жорсткими вимогами банків до застави.

Це суттєво обмежує можливості підприємств для розвитку та модернізації. Високі процентні ставки також створюють значне фінансове навантаження на аграріїв, знижуючи рентабельність їхньої діяльності. Крім того, недостатність державної підтримки, яка проявляється в обмежених обсягах фінансування та складних процедурах отримання допомоги, ускладнює доступ до пільгових кредитів та стримує інноваційний розвиток галузі.

Сезонність сільськогосподарського виробництва зумовлює нерівномірність грошових потоків, що вимагає розробки спеціалізованих кредитних продуктів. Кліматичні ризики негативно впливають на фінансову стійкість підприємств, підвищуючи необхідність у страхуванні та інвестиціях у адаптацію.

Сучасний стан фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств в Україні

Характеристика	Опис	Вплив на аграрні підприємства
Обмежений доступ до кредитів	Високі ризики, пов'язані з сільським господарством. Жорсткі вимоги до застави з боку банків. Складні процедури отримання кредитів	Обмеження можливостей для розвитку та модернізації. Ускладнення фінансування оборотного капіталу. Зниження конкурентоспроможності
Високі процентні ставки	Висока вартість кредитних ресурсів. Збільшення фінансового навантаження. Негативний вплив інфляції	Зниження рентабельності виробництва. Збільшення витрат на обслуговування кредитів. Ускладнення інвестицій у розвиток
Недостатність державної підтримки	Обмежені обсяги фінансування. Складні процедури отримання допомоги. Недостатня ефективність програм	Обмеження можливостей для отримання пільгових кредитів. Недостатня підтримка інновацій та модернізації. Ускладнення розвитку малих і середніх підприємств
Сезонність виробництва	Нерівномірність грошових потоків. Необхідність спеціалізованих кредитних продуктів	Ускладнення планування та управління фінансами. Потреба в гнучких кредитних умовах. Ризики касових розривів
Кліматичні ризики	Зростання ризиків втрати врожаю. Необхідність інструментів страхування	Зниження фінансової стійкості. Збільшення витрат на страхування. Необхідність інвестицій в адаптацію до змін клімату
Низький рівень фінансового менеджменту	Обмежені знання та досвід у сфері фінансів. Ускладнення використання кредитних ресурсів	Збільшення ризиків неправильних фінансових рішень. Необхідність навчання та консультування
Вплив воєнних дій	Значні збитки аграрного сектора. Ускладнення логістики та експорту. Необхідність особливої підтримки	Зниження виробництва та експорту. Збільшення фінансових ризиків. Потреба у відновленні та підтримці

Джерело: власні дослідження.

Низький рівень фінансового менеджменту серед аграріїв ускладнює ефективне використання кредитних ресурсів, що підкреслює необхідність підвищення їхньої фінансової грамотності. Нарешті, вплив воєнних дій на аграрний сектор призвів до значних збитків, ускладнив логістику та експорт, вимагаючи особливої державної та міжнародної підтримки для відновлення галузі.

Загалом погоджуємося з думкою авторів Коломієць Т. В., Фурдик О. А., що стратегічне управління витратами на сільськогосподарських підприємствах є ключовим елементом для досягнення стійкого розвитку, оптимізації виробничих процесів та підвищення конкурентоспроможності на ринку [13].

Водночас у табл. 2 систематизовано ключові фактори, які визначають доступність та ефективність фінансових ресурсів для аграрних підприємств зернового напрямку. Ці фактори розділені на п'ять

основних категорій: макроекономічні, галузеві, фактори державного регулювання, фактори фінансового сектора та внутрішні фактори підприємства.

Макроекономічні фактори, такі як інфляція, валютні коливання, економічна нестабільність та процентні ставки, мають значний вплив на вартість і доступність кредитних ресурсів для аграрних підприємств. Висока інфляція та процентні ставки збільшують витрати на виробництво та обслуговування кредитів, тоді як валютні коливання та економічна нестабільність створюють додаткові ризики для фінансової стійкості підприємств.

Галузеві фактори, такі як сезонність виробництва, коливання цін на зерно, кліматичні ризики, ризики зберігання та логістики, а також рівень конкуренції, відображають специфіку сільськогосподарського виробництва та ринку зерна. Ці фактори можуть суттєво впливати на фінансові результати підприємств та їхню здатність залучати кредитні ресурси.

Таблиця 2

Фактори, що впливають на фінансово-кредитне забезпечення аграрних підприємств зернового напрямку

Категорія факторів	Фактори	Вплив на фінансово-кредитне забезпечення
Макроекономічні фактори	Інфляція	Збільшення вартості кредитних ресурсів та витрат на виробництво
	Валютні коливання	Вплив на вартість імпортованих ресурсів та експортні доходи
	Економічна нестабільність	Ускладнення планування та прогнозування фінансових потоків
	Процентні ставки	Збільшення вартості кредитів та зменшення доступності фінансування
Галузеві фактори	Сезонність виробництва	Ускладнення управління фінансами та потреба в спеціалізованих кредитних продуктах
	Коливання цін на зерно	Ризики для фінансової стійкості підприємств
	Кліматичні ризики	Вплив на врожайність і ризики втрати врожаю
	Ризики зберігання та логістики	Вплив на фінансові результати підприємств
	Конкуренція	Вплив на ціни та рентабельність виробництва
Фактори державного регулювання	Державні програми підтримки	Вплив на доступність фінансування та пільгові умови кредитування
	Податкова політика	Вплив на фінансові результати підприємств
	Торгові обмеження	Вплив на ринки збуту та доступність ресурсів
	Земельна політика	Вплив на інвестиційні можливості підприємств
Фактори фінансового сектору	Доступність кредитних ресурсів	Ускладнення фінансування розвитку та оборотного капіталу
	Вимоги до застави	Обмеження можливостей малих і середніх підприємств
	Умови кредитування	Вплив на фінансове навантаження на підприємства
	Розвиток агро-кредитних програм	Вплив на доступність спеціалізованих кредитних програм
Внутрішні фактори підприємства	Рівень фінансового менеджменту	Вплив на використання кредитних ресурсів та фінансову стійкість
	Інноваційність	Підвищення ефективності виробництва та зниження ризиків
	Диверсифікація діяльності	Зниження ризиків та забезпечення стабільності доходів
	Якість бізнес-планування	Сприяння залученню кредитів
	Наявність бізнес-репутації	Вплив на довіру кредиторів та інвесторів

Джерело: власні дослідження.

Фактори державного регулювання, такі як державні програми підтримки, податкова політика, торгові обмеження та земельна політика, визначають умови доступу до фінансування та рентабельність виробництва.

Ефективні державні програми підтримки можуть покращити доступність кредитних ресурсів для аграрних підприємств, тоді як несприятлива податкова політика та торгові обмеження можуть негативно вплинути на їхню фінансову стійкість.

Фактори фінансового сектору, такі як доступність кредитних ресурсів, вимоги до застави, умови кредитування та розвиток агро-кредитних програм, визначають можливості залучення фінансування для аграрних підприємств. Обмежений доступ до кредитів, жорсткі вимоги до застави та несприятливі умови кредитування можуть ускладнити фінансування розвитку та оборотного капіталу.

Внутрішні фактори підприємства, такі як рівень фінансового менеджменту, інноваційність,

диверсифікація діяльності, якість бізнес-планування та бізнес-репутація, відображають ефективність управління фінансами та інноваційність підприємства. Високий рівень фінансового менеджменту, інноваційність та диверсифікація діяльності можуть покращити фінансову стійкість підприємства та його здатність залучати кредитні ресурси.

Утабл. 3 відображено ключові стратегічні напрямки, які є важливими для оптимізації фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств зернового напрямку. *Перший напрямок* – це стратегії управління фінансовими ризиками. Вони спрямовані на мінімізацію потенційних збитків, пов'язаних з фінансовою діяльністю підприємств. Диверсифікація джерел фінансування, хеджування та страхування, управління оборотним капіталом і фінансовий аналіз допомагають розподілити ризики та забезпечити фінансову стійкість.

Другий напрямок – це стратегії оптимізації кредитних ресурсів. Вони спрямовані на покращення доступу до кредитних ресурсів та зниження

їхньої вартості. Розвиток партнерських відносин з фінансовими установами, підвищення кредитоспроможності та використання сучасних фінансових технологій дозволяють підприємствам отримувати вигідніші умови кредитування та спрощують процес залучення фінансування.

Третій напрямок – це стратегії забезпечення продовольчої безпеки. Вони спрямовані на забезпечення стабільного виробництва зерна та його доступності на ринку. Інвестиції в сучасні агротехнології, диверсифікація виробництва, розбудова інфраструктури зберігання та логістики, а також розвиток аграрних кооперативів сприяють підвищенню продуктивності та зниженню ризиків втрати врожаю, забезпечуючи стабільні поставки зерна.

Четвертий напрямок – це стратегії державного регулювання та забезпечення продовольчої безпеки. Розробка програм державної підтримки, створення сприятливого інвестиційного клімату та розвиток аграрної інфраструктури стимулюють розвиток аграрних підприємств та забезпечують стабільність ринку зерна.

Таблиця 3

Стратегічні підходи до оптимізації фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств зернового напрямку

Стратегія	Підходи	Цілі
Управління фінансовими ризиками	Диверсифікація фінансування (кредити, лізинг, факторинг, інвестиції). Хеджування та страхування (захист від коливань цін, страхування врожаю). Управління оборотним капіталом (оптимізація запасів, дебіторської заборгованості). Фінансовий аналіз та прогнозування (аналіз показників, прогнозування грошових потоків)	Зниження фінансових ризиків. Забезпечення фінансової стійкості
Оптимізація кредитних ресурсів	Розвиток партнерських відносин з фінансовими установами. Підвищення кредитоспроможності (фінансова звітність, бізнес-планування, застава). Використання сучасних фінансових технологій (цифрові системи обліку, онлайн-платформи)	Збільшення доступності кредитних ресурсів. Зниження вартості кредитів
Забезпечення продовольчої безпеки	Інвестиції в сучасні агротехнології (точне землеробство). Диверсифікація виробництва (розширення асортименту культур). Розбудова інфраструктури зберігання та логістики (зерносховища, транспорт). Розвиток аграрних кооперативів (спільне використання техніки, зберігання)	Підвищення продуктивності. Зниження втрат врожаю. Забезпечення стабільних поставок зерна
Державне регулювання	Розробка програм державної підтримки (пільгові кредити, гранти, страхування). Створення сприятливого інвестиційного клімату (залучення інвестицій, спрощення процедур). Розвиток аграрної інфраструктури (зерносховища, транспорт)	Стимулювання розвитку аграрного сектора. Підтримка продовольчої безпеки

Джерело: власні дослідження.

Загалом запропоновано підхід до оптимізації фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств зернового напрямку, який враховує як внутрішні, так і зовнішні фактори. Ефективне поєднання цих стратегій є ключовим для сталого розвитку аграрного сектора та забезпечення продовольчої безпеки.

Оптимізація фінансово-кредитного забезпечення є наріжним каменем сталого розвитку аграрних підприємств зернового напрямку. Ефективне управління фінансовими ресурсами дозволяє не лише мінімізувати ризики, але й суттєво підвищити конкурентоспроможність, забезпечуючи стабільність виробництва зерна. Це, своєю чергою, має прямий вплив на національну та глобальну продовольчу безпеку.

Водночас, в умовах повномасштабного вторгнення росії, аграрний сектор України зіткнувся з безпрецедентними викликами, які суттєво вплинули на фінансово-кредитне забезпечення підприємств. Це вимагає додаткового аналізу та впровадження нових механізмів, які б урахували специфіку воєнного часу. Ключовими аспектами, що потребують поглибленого дослідження, є масштаби збитків, механізми державної та міжнародної підтримки, а також адаптація самих аграрних підприємств до нових реалій.

Повномасштабна війна призвела до значних прямих і непрямих втрат для агропромислового комплексу. За даними аналітичних досліджень, прямі збитки, спричинені руйнуванням матеріальних активів, становлять мільярди доларів. Найбільш постраждали такі активи, як сільськогосподарська техніка, зерносховища, а також втрачений урожай. Це суттєво знизило фінансову стійкість підприємств та їхню заставну спроможність. Непрямі втрати, що виникли через зниження обсягів виробництва, підвищення собівартості та ускладнення логістики, також чинять значний тиск на прибутковість агробізнесу. Ці фактори підкреслюють необхідність гнучких та інноваційних підходів до фінансування, які б урахували підвищені ризики.

В умовах воєнного стану держава активізувала програми підтримки аграріїв, що є критично важливим для збереження продовольчої безпеки країни. Ключовим інструментом залишається програма «Доступні кредити 5–7–9%», яка дозволяє малим і середнім агропідприємствам отримати пільгове фінансування. Окрім того, були запроваджені нові види підтримки, що відповідають потребам воєнного часу:

- ✦ уряд пропонує гранти на створення або розвиток садівництва, ягідництва та теплиць, що стимулює диверсифікацію та інвестиції в нові сектори;

- ✦ запроваджено спеціальні виплати на голову худоби (корів, кіз, овець) та на гектар оброблюваних угідь, особливо на деокупованих територіях;
- ✦ держава компенсує до 80% витрат на розмінування сільськогосподарських земель, що є важливим для відновлення виробництва в регіонах, що постраждали від бойових дій.

Ці програми сприяють не лише поповненню обігового капіталу, а й відновленню та модернізації виробничої інфраструктури, що є запорукою подальшого розвитку галузі.

Особливе значення в умовах дефіциту внутрішніх ресурсів набуває фінансова підтримка від міжнародних партнерів. Такі організації, як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), надають цільові кредити та гранти, спрямовані на відновлення агросектора. Ці кошти використовуються для:

- ✦ «зеленого» кредитування через фінансування проєктів, що підвищують кліматичну стійкість та ефективність виробництва;
- ✦ інвестицій в логістику через підтримку проєктів з будівництва та модернізації зерносховищ і транспортної інфраструктури, що є критично важливим в умовах обмеженості морських шляхів;
- ✦ розвитку переробки завдяки залученню інвестицій у переробні підприємства, що підвищує додану вартість продукції та сприяє експортній орієнтації.

Залучення міжнародних інвестицій та грантів дозволяє аграрним підприємствам не лише вижити, але й адаптуватися до нових викликів, впроваджуючи інноваційні технології та стратегії.

В умовах повномасштабного вторгнення аграрний сектор України зіткнувся з безпрецедентними викликами, що вимагають впровадження нових механізмів фінансово-кредитного забезпечення. Держава активізувала програми підтримки аграріїв, які є критично важливими для збереження продовольчої безпеки країни. Одним із ключових інструментів залишається програма «Доступні кредити 5–7–9%».

Варто зауважити, що програма «Доступні кредити 5–7–9%» дозволяє малим і середнім агропідприємствам отримати пільгове фінансування, необхідне для поповнення обігового капіталу. Окрім того, були запроваджені нові види підтримки, що відповідають потребам воєнного часу. Зокрема, уряд пропонує гранти на створення або розвиток садівництва, ягідництва та теплиць, що стимулює диверсифікацію та інвестиції в нові сектори аграрного

виробництва. Також були запроваджені спеціальні виплати на голову худоби та на гектар оброблюваних угідь, особливо для аграріїв, що працюють на деокупованих територіях. Крім того, держава компенсує до 80% витрат на розмінування сільськогосподарських земель, що є надзвичайно важливим для відновлення виробництва в регіонах, які постраждали від бойових дій. Ці програми сприяють не лише поповненню обігового капіталу, а й відновленню та модернізації виробничої інфраструктури, що є запорукою подальшого розвитку галузі.

Особливе значення в умовах дефіциту внутрішніх ресурсів набуває фінансова підтримка від міжнародних партнерів. Такі організації, як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), надають цільові кредити та гранти, спрямовані на відновлення аграрного сектора. Ці кошти використовуються для «зеленого» кредитування, що фінансує проекти, які підвищують кліматичну стійкість та ефективність виробництва. Крім того, інвестиції спрямовуються в логістику через підтримку проектів з будівництва та модернізації зернохосовищ та транспортної інфраструктури, що є критично важливим в умовах обмеженості морських шляхів. Також залучаються інвестиції в переробні підприємства, що підвищує додану вартість продукції та сприяє експортній орієнтації. Залучення міжнародних інвестицій та грантів дозволяє аграрним підприємствам не лише вижити, а й адаптуватися до нових викликів, впроваджуючи інноваційні технології та стратегії. Таким чином, у сучасному контексті фінансово-кредитне забезпечення аграрних підприємств є комплексною системою, що залежить не тільки від макроекономічних і галузевих факторів, але й від ефективності державної політики та міжнародної фінансової підтримки.

Водночас варто зауважити, що в контексті євроінтеграції України імплементація Спільної аграрної політики (САП) ЄС стає однією з ключових передумов для вступу та подальшого розвитку. На відміну від системи підтримки, що діяла в Україні раніше, підхід ЄС зосереджений на більш комплексній моделі, яка поєднує пряму фінансову підтримку фермерів з високими стандартами виробництва, екологічною відповідальністю та розвитком сільських територій. Україна поступово переходить від надання субсидій на одиницю виробленої продукції до системи прямої фінансової підтримки, аналогічної тій, що діє в ЄС. Замість дотацій за обсяги виробництва українські фермери можуть отримувати допомогу, прив'язану до розміру оброблюваних площ. Це стимулює не лише виробництво, а й до-

тримання сільськогосподарських практик, що відповідають екологічним вимогам. Також, як і в ЄС, передбачається підтримка молодих фермерів для сприяння оновленню поколінь.

Ключовим елементом імплементації САП є «взаємне дотримання зобов'язань» (*cross-compliance*). В Україні це означає, що для отримання фінансової допомоги аграрні підприємства повинні будуть дотримуватися жорстких вимог щодо якості продукції, захисту довкілля та добробуту тварин. Хоча це може створити додаткові витрати, такий підхід забезпечить виробництво високоякісної та конкурентоспроможної продукції, що відповідає стандартам європейського ринку. Одним із найважливіших кроків у підготовці до вступу в ЄС є створення спеціалізованого державного органу, відомого як «Виплатна агенція». Ця інституція, що діє за стандартами ЄС, буде відповідати за адміністрування та контроль за розподілом державної та міжнародної фінансової допомоги аграріям. Вона забезпечить прозорість, підзвітність та ефективність використання коштів, що є ключовою вимогою Європейського Союзу для надання фінансування (табл. 4).

Навіть до повного вступу до ЄС Україна вже отримує фінансову підтримку від Європейського Союзу та інших міжнародних партнерів, зокрема через гранти та «зелене» кредитування. Це дозволяє українським аграріям модернізувати свої підприємства, впроваджувати інноваційні технології та підвищувати кліматичну стійкість, адаптуючись до вимог і стандартів європейського ринку.

Система прямої фінансової підтримки аграрних підприємств в ЄС є основним інструментом для стабілізації їхнього доходу та забезпечення сталості сільського господарства. Вона побудована на принципі надання субсидій, прив'язаних до площі оброблюваних земель, а не до обсягів виробництва.

Цей підхід, відомий як Базова підтримка доходу для сталого розвитку (BISS), прийшов на зміну старим механізмам, що створювали надлишки продукції та деформували ринок. BISS забезпечує фермерам базовий рівень доходу, що допомагає їм витримувати ринкові коливання, такі як зміни цін на сировину, паливо чи сільськогосподарську продукцію.

Крім того, ця система стимулює аграріїв дотримуватися екологічних стандартів, що є ключовою вимогою Спільної аграрної політики (САП). Для отримання повного обсягу субсидій фермерські господарства зобов'язані виконувати вимоги щодо збереження ґрунту, раціонального використання водних ресурсів, захисту біорізноманіття та добробуту тварин. Це інтегрований підхід, який за-

Підтримка аграрних підприємств: порівняння України та ЄС

Напрямок підтримки	Опис в ЄС	Імплементація в Україні
Прямі виплати	Основний інструмент для стабілізації доходу фермерів, надається за гектар землі, з урахуванням екологічних стандартів. Існують спеціальні виплати для молодих фермерів	Відбувається поступовий перехід від дотацій за обсяги виробництва до прямої підтримки, прив'язаної до оброблюваних площ, з особливою увагою до молодих аграріїв
Розвиток сільських територій	Фінансується через Європейський сільськогосподарський фонд (EAFRD). Кошти спрямовуються на модернізацію, інновації, диверсифікацію виробництва та проекти з охорони довкілля	За підтримки міжнародних партнерів (ЄБРР, USAID) впроваджуються програми «зеленого» кредитування та інвестицій в модернізацію логістичної та переробної інфраструктури
Дотримання стандартів	Система «взаємного дотримання зобов'язань» (cross-compliance) вимагає від фермерів відповідати жорстким вимогам щодо захисту довкілля та якості продукції для отримання допомоги	Для отримання фінансової допомоги підприємства мають дотримуватися стандартів щодо якості продукції, захисту довкілля та добробуту тварин
Інституційна підготовка	Кожна країна-член має свій національний стратегічний план, що регулює розподіл коштів і механізми підтримки	Створення Виплатної агенції – спеціалізованого державного органу, який відповідає за прозоре адміністрування та контроль за розподілом державної та міжнародної допомоги

Джерело: дослідження авторів на основі [14–17].

безпечує не лише фінансову стабільність, а й екологічну відповідальність аграрного сектора.

Окремий акцент робиться на підтримці молодих фермерів, що є важливим для оновлення покоління і забезпечення майбутнього сільського господарства. Ця підтримка надається у вигляді спеціальних виплат або пільгових умов фінансування, що допомагає молодим аграріям розпочати власну справу та адаптуватися до вимог ринку.

Вплив Спільної аграрної політики (САП) ЄС на фінансово-кредитне забезпечення аграріїв України та інтеграцію їх у європейський простір є ключовим питанням на шляху до членства. Імплементація цих стандартів відкриває нові можливості, але й несе певні ризики, що потребують уважного аналізу.

Перехід до європейських стандартів має суттєвий вплив на фінансову архітектуру аграрного сектора України. По-перше, він вимагає трансформації механізмів державної підтримки. На відміну від попередньої системи, що часто була спрямована на окремі види продукції, САП зосереджується на прямих виплатах, пов'язаних з площею оброблюваних земель. Це означає, що фінансування буде менш залежним від врожайності, а більше – від дотримання екологічних норм і вимог щодо якості.

По-друге, імплементація європейських стандартів вимагає зміни умов доступу до кредитів.

Банки та інші фінансові інституції будуть надавати перевагу тим підприємствам, які відповідають вимогам ЄС. Це стосується не лише фінансової прозорості, а й використання сучасних агротехнологій, що мінімізують вплив на довкілля. Таким чином, підприємствам доведеться інвестувати у відповідне обладнання та навчання персоналу, що може стати додатковим фінансовим навантаженням.

У підсумку, гармонізація фінансово-кредитного забезпечення аграрного сектора України зі стандартами САП є невідворотним і ключовим етапом. Вона вимагає від держави чіткого плану дій, а від аграріїв – готовності до інвестицій та змін. Лише за такого комплексного підходу Україна зможе повноцінно інтегруватися в європейський аграрний простір, зберігаючи та зміцнюючи свою роль у забезпеченні продовольчої безпеки.

Таким чином, у сучасному контексті фінансово-кредитне забезпечення аграрних підприємств зернового напрямку є комплексною системою, що залежить не тільки від макроекономічних і галузевих факторів, але й від ефективності державної політики та міжнародної фінансової підтримки. Запропоновані стратегічні підходи до оптимізації фінансів, управління ризиками та забезпечення продовольчої безпеки, особливо в умовах воєнного стану, повинні поєднувати внутрішні зусилля підприємств з активним використанням

зовнішньої допомоги. Це дозволить забезпечити стійкий розвиток агросектора та зміцнити його ключову роль у забезпеченні національної та глобальної продовольчої безпеки.

ВИСНОВКИ

Оптимізація фінансово-кредитного забезпечення є ключовим фактором сталого розвитку аграрних підприємств і забезпечення продовольчої безпеки. Ефективні стратегії дозволять мінімізувати ризики, підвищити конкурентоспроможність і забезпечити стабільне виробництво зерна. Фінансово-кредитне забезпечення аграрних підприємств перебуває під впливом широкого спектра факторів, включно з макроекономічними умовами, галузевими особливостями, державним регулюванням і внутрішніми факторами самих підприємств. Комплексний підхід до оптимізації вимагає врахування цієї багатогранності, щоб забезпечити ефективне управління фінансовими потоками.

В умовах нестабільності світових ринків та зростання геополітичних ризиків оптимізація фінансово-кредитного забезпечення аграрних підприємств, що спеціалізуються на зерновому виробництві, набуває критичного значення для забезпечення продовольчої безпеки як на національному, так і на глобальному рівнях. Зернове виробництво є ключовим сектором аграрної економіки, що забезпечує базові потреби населення в продуктах харчування та має значний експортний потенціал.

Проте висока залежність від зовнішніх факторів, таких як коливання цін на сировину, зміни клімату та політична нестабільність, створює значні ризики для фінансової стійкості аграрних підприємств. У цьому контексті стратегічне управління фінансово-кредитним забезпеченням стає невід'ємною частиною успішного функціонування аграрних підприємств зернового напрямку.

Оптимізація фінансово-кредитного забезпечення є ключовим фактором сталого розвитку аграрних підприємств і забезпечення продовольчої безпеки. Ефективне управління фінансовими ресурсами дозволяє не лише мінімізувати ризики, але й суттєво підвищити конкурентоспроможність, забезпечуючи стабільність виробництва зерна. Це, своєю чергою, має прямий вплив на національну та глобальну продовольчу безпеку.

Дослідження виявило, що фінансово-кредитне забезпечення аграрних підприємств перебуває під впливом широкого спектра факторів, включно з макроекономічними умовами, галузевими особливостями, державним регулюванням і внутрішніми факторами самих підприємств. Цей комплексний підхід до оптимізації вимагає врахування цієї багатогранності, щоб забезпечити ефективне управління фінансовими потоками.

Досвід Європейського Союзу свідчить, що успішна імплементація Спільної аграрної політики (САП) в Україні вимагає комплексної трансформації, що передбачає не лише фінансову, а й інституційну та технологічну адаптацію аграрного сектора. Ключовим висновком є необхідність переходу від традиційних методів, орієнтованих на отримання субсидій, до системи, що поєднує прямі виплати за гектар з жорсткими вимогами щодо екологічної відповідальності («взаємне дотримання зобов'язань»). Це стимулює модернізацію, підвищує конкурентоспроможність продукції та відкриває доступ до нових ринків, але водночас створює фінансові та адміністративні виклики для малих і середніх підприємств. Таким чином, гармонізація із САП потребує створення прозорої та ефективної системи адміністрування, як, наприклад, Виплатна агенція, а також гнучкої адаптації європейських норм до специфічних умов України, забезпечуючи сталий розвиток і продовольчу безпеку.

Для досягнення оптимального фінансово-кредитного забезпечення необхідно реалізувати стратегії, що охоплюють чотири основні напрями:

- ✦ управління фінансовими ризиками через диверсифікацію джерел фінансування (кредити, лізинг, факторинг, інвестиції), використання хеджування та страхування для захисту від коливань цін та втрати врожаю, а також ефективне управління оборотним капіталом;
- ✦ оптимізація кредитних ресурсів через розвиток партнерських відносин з фінансовими установами, підвищення власної кредитоспроможності через якісну фінансову звітність і бізнес-планування, а також використання сучасних фінансових технологій;
- ✦ забезпечення продовольчої безпеки завдяки розвитку інвестування в сучасні агротехнології, диверсифікація виробництва, розбудова інфраструктури зберігання та логістики, а також розвиток аграрних кооперативів;
- ✦ державне регулювання завдяки створенню сприятливого інвестиційного клімату, розробці ефективних програм підтримки (пільгові кредити, гранти, страхування) та розвитку аграрної інфраструктури.

Успішне впровадження цих стратегій дозволить аграрним підприємствам досягти сталого розвитку, підвищити конкурентоспроможність і сприяти забезпеченню продовольчої безпеки на національному та глобальному рівнях. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Коваль В., Вдовенко Н., Зось-Киор М. Регулювання сільського розвитку для експорту органічної

- аграрної продукції в нових умовах розвитку міжнародної торгівлі та децентралізації. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2023. Вип. 38. С. 331–337.
DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8409867>
2. Гонтарук Я. В., Ревков О. А., Заяць І. О. Фінансово-кредитне забезпечення як ключовий фактор стратегічного управління підприємствами АПК для забезпечення продовольчої безпеки. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2025. Вип. 2. С. 3–8.
DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.17-1>
3. Фурман І. В. Стратегічні напрями розвитку підприємств зернового напрямку. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 54.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-61>
4. Мазур К. В., Сімоник Л. С. Стан бізнес-середовища малих та середніх підприємств в Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 5. С. 726–729. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4620/4542>
5. Фурман І. В., Дмитрик В. О. Державне регулювання розвитку фермерських господарств в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 63.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-25>
6. Фурман І. В., Токарчук Д. М., Шевчук Г. В. Освоєння виробництва нових видів продукції на підприємствах аграрної сфери як напрям забезпечення продовольчої безпеки. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 53.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-38>
7. Підвальна О. Г., Колесник Т. В. Впровадження інновацій в маркетингу агропромислових підприємств. *Приазовський економічний вісник*. 2022. № 2. С. 66–73.
DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2022-2-11>
8. Фурман І. В. Система фінансового регулювання аграрного сектору України: оцінка сучасного стану та активізація функціонування. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 5. С. 35–50.
9. Ревков О. А. Аналіз механізмів регулювання діяльності підприємств переробної сфери АПК. *Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку та управління в Україні та світі* : збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 15 березня 2025 р.). Полтава : ЦФЕНД, С. 10–12.
10. Фурман І. В., Гонтарук Я. В. Теоретичні основи формування стратегії розвитку аграрних підприємств зернового напрямку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 23. С. 80–87.
DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.23.80>
11. Польова О. Л., Фурман І. В. Принципи управління дебіторською заборгованістю аграрних підприємств на регіональному рівні. *Науковий вісник ВДАУ*. 2010. Вип. 5. С. 290–294. URL: <https://repository.vsau.org/getfile.php/1754.pdf>
12. Пронько Л. М., Рєвкова А. В., Затайдух К. Ю. Стратегічне планування збалансованого розвитку сільських територій: еколого-економічні індикатори та моделі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 20. С. 143–149.
DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.20.143>
13. Коломієць Т. В., Фурдик О. А. Напрями стратегічного управління витратами сільськогосподарських підприємств. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 62.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-113>
14. Кваша С. М., Вакуленко В. Л. Спільна аграрна політика Європейського Союзу: досвід та перспективи для України. *Інтелект XXI*. 2023. № 4. С. 9–13.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2023-4.2>
15. П'ясецька-Устич С. В. Генезис спільної аграрної політики ЄС: перспективи та ризики для України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2016. Вип. 16. С. 23–28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2016_16_7
16. Кривенко Н. Інтеграція ЄС: значення Спільної аграрної політики. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. Вип. 4. С. 54–69.
DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2019.04.054>
17. Коритний О. Г. Особливості аграрної політики ЄС: можливості для України. *Науковий вісник Полісся*. 2020. № 2. С. 52–56.
DOI: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2020-2\(21\)-52-56](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2020-2(21)-52-56)

REFERENCES

- Furman, I. V. (2017). Systema finansovoho rehuliuвання ahrarnoho sektoru Ukrainy: otsinka suchasnoho stanu ta aktyvizatsiia funktsionuvannya [The system of financial regulation of the agricultural sector of Ukraine: assessment of the current state and activation of functioning]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, 5, 35–50.
- Furman, I. V. (2023). Stratehichni napriamy rozvytku pidpriemstv zernovoho napriamu [Strategic directions of development of grain enterprises]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 54.
<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-61>
- Furman, I. V., & Dmytryk, V. O. (2024). Derzhavne rehuliuвання rozvytku fermerskykh hospodarstv v umovakh voiennoho stanu [State regulation of the development of farms in the conditions of martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 63.
<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-25>
- Furman, I. V., & Hontaruk, Ya. V. (2019). Teoretychni osnovy formuvannya stratehii rozvytku ahrarnykh pidpriemstv zernovoho napriamu [Theoretical foundations for the formation of a development strategy for agricultural enterprises of the grain direction]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 23, 80–87.
<https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.23.80>

- Furman, I. V., Tokarchuk, D. M., & Shevchuk, H. V. (2023). Osvoiennia vyrobnytstva novykh vydiv produkt-sii na pidpryiemstvakh ahrarnoi sfery yak napriam zabezpechennia prodovolchoi bezpeky [Development of production of new types of products at agricultural enterprises as a direction for ensuring food security]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 53. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-38>
- Hontaruk, Ya. V., Revkov, O. A., & Zaiats, I. O. (2025). Finansovo-kredytne zabezpechennia yak kliuchovy faktor stratehichnoho upravlinnia pidpryiemstva-my APK dlia zabezpechennia prodovolchoi bezpeky [Financial and credit support as a key factor in the strategic management of agricultural enterprises to ensure food security]. *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka*, 2, 3–8. <https://doi.org/10.32782/dees.17-1>
- Kolomiets, T. V., & Furdyk, O. A. (2024). Napriamy stratehichnoho upravlinnia vytratamy silskohospodarskykh pidpryiemstv [Directions of strategic cost management of agricultural enterprises]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 62. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-113>
- Korynyi, O. H. (2020). Osoblyvosti ahrarnoi polityky YeS: mozhlyvosti dlia Ukrainy [Features of the EU agricultural policy: opportunities for Ukraine]. *Naukovyi visnyk Polissia*, 2, 52–56. [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2020-2\(21\)-52-56](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2020-2(21)-52-56)
- Koval, V., Vdovenko, N., & Zos-Kior, M. (2023). Rehuliuвання silskoho rozvytku dlia eksportu orhanichnoi ahrarnoi produktsii v novykh umovakh rozvytku mizhnarodnoi torhivli ta detsentralizatsii [Regulation of rural development for the export of organic agricultural products in the new conditions of international trade and decentralization]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava. Seriya ekonomichna. Seriya yurydychna*, 38, 331–337. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8409867>
- Kryvenko, N. (2019). Intehratsiia YeS: znachennia Spilnoi ahrarnoi polityky [EU integration: the importance of the Common Agricultural Policy]. *Visnyk Ternopilskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu*, 4, 54–69. <https://doi.org/10.35774/visnyk2019.04.054>
- Kvasha, S. M., & Vakulenko, V. L. (2023). Spilna ahrarna polityka Yevropeiskoho Soiuzu: dosvid ta perspektyvy dlia Ukrainy [Common agricultural policy of the European Union: experience and prospects for Ukraine]. *Intelekt XXI*, 4, 9–13. <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2023-4.2>
- Mazur, K. V., & Simonyk, L. S. (2018). Stan biznes-sередовища mal'kykh ta serednikh pidpryiemstv v Ukraini [The state of the business environment of small and medium enterprises in Ukraine]. *Molodyi vchenyi*, 5, 726–729. <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4620/4542>
- Piasetska-Ustych, S. V. (2016). Henezys spilnoi ahrarnoi polityky YeS: perspektyvy ta ryzyky dlia Ukrainy [Genesis of the EU Common Agricultural Policy: prospects and risks for Ukraine]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya «Ekonomika i menedzhment»*, 16, 23–28. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2016_16_7
- Pidvalna, O. H., & Kolesnyk, T. V. (2022). Vprovadzhennia innovatsii v marketynhu ahropromyslovykh pidpryiemstv [Implementation of innovations in marketing of agro-industrial enterprises]. *Pryazovskiy ekonomichnyi visnyk*, 2, 66–73. <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2022-2-11>
- Polova, O. L., & Furman, I. V. (2010). Pryntsypy upravlinnia debitorskoiu zaborhovanistiu ahrarnykh pidpryiemstv na rehionalnomu rivni [Principles of accounts receivable management of agricultural enterprises at the regional level]. *Naukovyi visnyk VDAU*, 5, 290–294. <https://repository.vsau.org/get-file.php/1754.pdf>
- Pronko, L. M., Revkova, A. V., & Zataidukh, K. Yu. (2024). Stratehichne planuvannya zbalansovanoho rozvytku sil'skykh terytorii: ekoloho-ekonomichni indykatory ta modeli [Strategic planning of balanced rural development: ecological and economic indicators and models]. *Investysii: praktyka ta dosvid*, 20, 143–149. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.20.143>
- Revkov, O. A. (2025). Analiz mekhanizmiv rehuliuвання diialnosti pidpryiemstv pererobnoi sfery APK [Analysis of mechanisms for regulating the activities of processing enterprises in the agro-industrial complex]. *Aktualni problemy ekonomiky, finansiv, obliku ta upravlinnia v Ukraini ta sviti*: zbirnyk tez dopovidei mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii. Poltava: TsFEND.